

ФОРМУВАННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПРИРОДНОГО ФАКТОРУ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Мірошкіна Н. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна*

Формування нового вчення про соціоприродні системи – це не тільки процес внутрішньонакового характеру, але й процес відображення взаємодії науки с іншими формами суспільної свідомості. В 60 роки ХХ століття людство усвідомило глибину екологічної кризи, в якій опинилася глобальна цивілізація. Екологічна криза сприймалася як результат нераціонального природокористування, на якому була заснована індустріальна цивілізація. В другий половині ХХ століття на підставі вчення про біосферу та ноосферу, яке започаткували формується некласична екологія – вчення про взаємодію екосистем, антропо-систем, техногенних систем та «асистем». Ця ситуація викликала народження такої спеціальної історичної дисципліни, як енвайроментальна історія (англ. environment – довкілля). Вона досліджує історію навколишнього середовища та історію взаємодії природи та суспільства. Зараз ця наукова дисципліна проходить інституалізацію – в ряді навчальних закладів Європи та Америки читаються курси з енвайроментальної або екоісторії, виходять журнали “Environmental History” та “Environment and History”, на міжнародних конгресах істориків створюються секції з екологічної історії. Ініціатива створення нового напрямку досліджень належала географам, потім до нього приєдналися історики та соціологи. Деякі дослідники висказують занепокоєння з того, що енвайроментальна історія перетвориться в історію довкілля та екологічних проблем, а не в дисципліну, яка призвана вивчати взаємодію цивілізацій та природи. Й. Радкау наголошував на тому, що екоісторія – це наука про процеси організації та самоорганізації в гібридних комбінаціях людини та природи [2, с. 23].

Посткласичний підхід до розвитку соціоприродних систем формулює нову онтологічну модель цих систем, яка служить матрицею їх розуміння та нову епістемологічну модель їх дослідження, яка характеризує пізнавальну процедуру їх дослідження та результат.

Екоісторія претендує на те, щоб стати універсальною історією, тобто такою, що вивчає сумісну еволюцію людства та природи. При цьому визнається, що у природи є своє власне життя, воно не є тільки компонентом людських дій, цитатою з дискурсу. Дослідження цивілізацій як компонентів соціоприродних систем вимагає використання не тільки традицій підходів історичної науки, але й підходів антропології та етнології. Постнекласичні дослідження генези цивілізацій використовують данні таких наук, як палеоботаніка, молекулярна біологія, біогеографія (в її використанні по відношенню до сільськогосподарських тварин та рослин), біохеовіральної екології свійських тварин та їх диких предків, епідеміологія людини та тварин, генетики людини, тварин та рослин, кріологія. Так як об'єктом дослідження є соціоприродна система, а не два пов'язаних об'єкта «цивілізація – довкілля (оточуюче середовище)», то від історика вимагається нова компетентність, для того щоб зробити синтез метода та знання. Дослідження генезис соціоприродних систем стирає межу між історією як гуманітарною наукою та природознавчими науками, вона становляться взаємопов'язаними та формують універсальну картину реальності. Результатом такого дослідження становиться історична реконструкція, в створенні якої беруть участь представники різних наук. Об'єктом тут виступають не окремі явища навколишнього світу та соціальності, які раніше досліджувались як окремі речі, а історичні змінні системи об'єктів. Такими об'єктами і є соціоприродні системи. Дослідження таких систем спрямоване не тільки евристичними цілями наукового пізнання, але й ціннісно-вмотивованою позицією вченого, яка відображає світоглядні парадигми суспільної свідомості.

В формуванні екоісторії проявила себе наукова інверсність наукових об'єктів. Вона зумовила можливість появи та використання ідей, принципів, предметів пізнання в якісно різних і гносеологічно непорівнянних системах знання. Методологічний аналіз екоісторичних концепцій дозволяє говорити про інверсність таких понять, як «цивілізація», «культура», «антропологічний ландшафт», «природне середовище», «екологічна система», «космічне випромінювання», «екологічний процес». Інверсність супроводжується новими асоціативними зв'язками, забезпечує введення нової інформації в науки, що досліджують природний фактор історичного розвитку. Наприклад, така інверсність проявилася в особливостях застосування та розвитку змісту поняття «адаптація». Про адаптацію цивілізацій про середовища розпочав говорити ще Й. Г. Гердер, а потім Г. Спенсер, але в їхньому розумінні це був стихійний процес, цілком детермінований природою. Тепер адаптація розглядається як властивість усякого види, у тому числі й *Homo sapiens*, але визнається, для останнього він регулюється

розумовою діяльністю та залежить від панівних у конкретній цивілізації базових цінностей.

Екоісторія вивчає не історію суспільств або цивілізацій, а історію соціоприродних систем. Ці системи містять наступні основні компоненти: природне довкілля та конкретне суспільство, що здійснює діяльність в природному середовищі. Зміни, які відбуваються в одному компоненті системи, неминуче тягнуть зміни інших компонентів. В ході розвитку таких систем можуть відбутися зміни відношень між системними дескрипторами такого характеру, при якому система прийде до реляційного колапсу. Таким реляційним колапсом виступає. Соціо-природні системи в межах постнекласичної науки розглядаються як такі, що саморозвиваються, складаються з термодинамічно відкритих сукупностей біотичних екологічних компонентів і небіотичних джерел речовини та енергії.

Нові пізнавальні можливості, що надає постнекласичний період розвитку науки дозволив сформулювати нове онтологічне розуміння місця цивілізацій в соціоприродних системах. Згідно з ним, цивілізації в своєму розвитку проходять ряд етапів. На першому етапі відбувається перехід від людини, що привласнює дарунки природи, до людини, що виробляє необхідне для існування, тобто перехід від доаграрного суспільства до аграрного. Будь-які цивілізації використовували в більшості екстенсивні технології, ніж інтенсивні. Для екстенсивного господарства характерний конфронтаційний характер відношень між людиною та природою: природа розглядається як ворог, із котрим потрібно боротися (скоряти, змінювати). Можливості розвитку цивілізацій визначаються можливостями при певних технологіях використовувати ресурсну базу конкретного природно-географічного регіону і кількісними та якісними характеристиками цих ресурсів. Якщо на початкових етапах розвитку цивілізації природа здатна до рекреації, то в подальшому, за мірою вичерпання ресурсів, що можуть бути задіяні при даному розвитку технологій, настає криза. Для аграрних цивілізацій такі кризи, особливо якщо вони накладаються на несприятливі кліматичні зміни, інколи можуть приводити до загибелі цивілізацій (приклад може слугувати загибель цивілізації Хараппа – Маходжаро-Даро на Індії). Суспільство під час таких криз стає перед завданням встановлювати нові стосунки між ним та природою: співробітництво замість конфронтації, замість руйнації екосистем – створення штучних екосистем, що живуть за законами екологічної рівноваги. Від спроможності суспільства замінити екстенсивні технології інтенсивними (енерго- та матеріалозберігаючими) залежить подальша доля цивілізації: або деградація природи та суспільства, або їхній вступ в новий етап розвитку. Виснаження ландшафтів викликає ланцюжок явищ

на підставі причинно-наслідкових зв'язків. Спочатку виникає господарська (економічна) криза, вона провокує соціальну кризу, а за нею йдуть політична, культурна та світоглядні кризи. Сукупність екологічної, господарської, соціальної політичної та культурно-ідеологічної кризи створює загальну кризу цивілізації як системи. Це своєрідна точка біфуркації. У цей період суспільство, щоб вижити, повинно змінити своє ставлення до довкілля, тобто знайти нову систему господарювання, нові технології, навіть, змінити уявлення про світ, про себе, про особистість (себто – змінити систему цінностей). Екологічні кризи цивілізацій можуть бути викликані змінами в довкіллі природничого погодження, а можуть бути викликані антропогенними змінами довкілля, також можливі випадки, коли ці два види змін виступають разом [1, с. 40–41].

Література:

1. Брило Ю. М. Причини дискретності цивілізацій *Грані*. 2014. Т. 1. № 3. С.40–45.
2. Радкау Й. Природа и власть. Всемирная история окружающей среды. Москва : Изд. Дом Высшей школы экономики, 2014. 472 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-300-5-58>

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АППЕРЦЕПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Павлова О. В.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії першого курсу
спеціальності 053 – Психологія
кафедри педагогіки та психології
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Апперцепція є вираженням загальних закономірностей, згідно з якими зовнішні об'єкти і явища визначають зміст психічної діяльності, діючи через внутрішні суб'єктивні умови, сформовані в ході попереднього розвитку особистості в результаті взаємодій із середовищем [3]. Сприйняття залежить не тільки від об'єкта, але і від суб'єкта, від його потреб, інтересів, уявлень, понять і т. д. Безпосередні враження від предметів активізують певні сліди минулих вражень, вони включаються